

Från förskola till förskoleklass

En forskningsöversikt om de inre och yttre processer
som omger barnen i den pedagogiska övergången

Mina Solca

Handledare
Mona Hemmaty

Abstract

Arbetets art:	Kandidatuppsats 15 hp
Sidantal:	31
Titel:	Från förskola till förskoleklass
Författare:	Mina Solca
Handledare:	Mona Hemmaty
Datum:	2021-05-25
Sammanfattning:	<p>Denna studie är en forskningsöversikt i ämnet övergång mellan förskola och skola. Metodvalet innebär att forskning i ämnet sammanställts och analyserats utifrån likheter och olikheter i studiernas utfall. Sammanlagt fjorton studier har använts i genomförandet av den här studien. Syftet med föreliggande studie var att undersöka de processer som omger barnet i den pedagogiska övergången mellan förskola och förskoleklass. Studien visar att övergången är en dynamisk process där både rumsliga, sociala och kulturella kontinuiteter spelar in. Övergången beskrivs i litteraturen som en omvälvande och påfrestande process där barnens identitetsuppfattningar förändras i och med de nya sammanhang barnen möter i de nya miljöerna. Ytterligare faktorer som spelar in för barnets upplevelse av övergången är hur väl samverkan mellan föräldrar och pedagoger såväl som mellan förskolpedagoger och pedagoger i förskoleklass fungerar. Förslag på vidare forskning skulle kunna vara att undersöka huruvida samma upplevelse av övergången hade skett om förskoleklassen inte fanns och där endast var en övergång, den mellan förskola och första klass.</p>
Nyckelord:	pedagogiska övergångar, förskoleklass, överlämning, pedagogisk samverkan

Innehållsförteckning

Förord	<i>i</i>
1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Avgränsningar	2
1.3 Definitioner	2
1.4 Bakgrund	3
1.4.1 Sammanfattning av bakgrund	4
2. Metod	5
2.1 Metodval	5
2.2 Urval av litteratur	5
2.3 Bearbetning av material	7
2.4 Metoddiskussion	8
3. Teoretisk ram	10
3.1 Tidigare forskning ur tre perspektiv	10
3.1.1 Olika traditioner - om samverkan	10
3.1.2 Genom de vuxnas ögon	12
3.1.3 Den stora skolan - om barns perspektiv	12
4. Analys av forskningen kring övergången mellan för-skola och förskoleklass	14
4.1 Hur skildras barnens upplevelser av övergången?	14
4.1.1 Föreställningar om skolan och skolmognad	14
4.1.2 Att längta och att sakna	16
4.2 Hur skildras pedagogernas och föräldrarnas betydelse för - och tankar kring en god övergång?	18
4.2.1 Två olika läroformer	18
4.2.2 Den goda övergången - om samverkan	20
5. Inre och yttre processer i övergången	23
5.1 Rumslig kontinuitet	23
5.2 Social kontinuitet	25
5.3 Kulturell kontinuitet	26
5.4 Sammanfattning	28
6. Slutdiskussion	30
6.1 Vem är forskningsöversikten till nytta för?	30
6.2 Förslag till vidare forskning	30
Referenser	32

Förord

Att efter flera veckors arbete och drygt ett års funderingar plötsligt befinna sig här i slutspurten känns stort. Det är med både stolthet och vemod jag nu avslutar den här processen. Den har pendlat mellan att vara både utmanande, inspirerande, frustrerande och uppslukande, men mest av allt rolig.

Då jag tjatat sönder många öron finns det två personer jag vill tacka för att de genom hela processen orkat lyssna.

Jag vill tacka min syster Milva Solca för hennes stöd under arbetets gång. Att veta att hon trodde på min förmåga gav mig motivation och tillförsikt. Varje samtal med henne väckte glädje och inspiration till att söka vidare, skapa förståelse och fortsätta skriva.

Jag vill även tacka min handledare Mona Hemmaty för det stöd, den konstruktiva kritik och de peppande samtal vi haft under arbetets gång. Då arbetet känts övermäktigt och innehållet oklart har hon med tålamod guidat mig rätt igen.

Mina Solca

Maj, 2021

1. Inledning

Det saknas tid och rum för pedagogiska samtal kring barns övergång mellan förskola och förskoleklass (Hellblom - Thibblin, 2018; DeMeo Cook & Levine Coley, 2017; Alatalo, Meier & Frank, 2014; Wiechel, Prop. 1994:45). Trots uppsvinget som skett inom det pedagogiska forskningsområdet både nationellt och internationellt tycks det saknas forskning bred nog att motivera ett utvecklande av den pedagogiska praktiken kring övergången.

Inom loppet av lite drygt ett år gör det skolpliktiga barnet två övergångar, en från förskola till förskoleklass och sedan en från förskoleklass till skola. Från att tidigare ha varit en frivillig skolform blev förskoleklassen 2018 obligatorisk för alla barn boende i Sverige (prop. 2017/18:9).

Det ursprungliga syftet med förskoleklassen var att integrera de båda pedagogiska traditionerna Förskola och Skola och bygga en bro mellan dem för att skapa en mjuk övergång till skolan (Prop. 1997/98:6).

I litteraturen beskrivs förskoleklassen som ett gränsland mellan två diskurser; förskolans värld som utmärks av lek och omsorg och skolans, där struktur, lärande och måluppfyllelse ligger i fokus - en fokusförskjutning från grupprocess till individuella förmågor (Hellblom - Thibblin, 2018; Ekström, 2018; Ackesjö & Persson, 2010).

Övergången mellan förskola och förskoleklass beskrivs som en kritisk period i barnens liv där nya former av sociala samspel, anknytning till pedagoger, läroformer och miljöer innebär en omvälvande process för barnen (Ackesjö & Persson, 2014; Ekström, 2018; Lundqvist, Sandström & Axelsson, 2018; Woodhouse, 2019; Koçyiğit, 2014). Den kontinuitet som hade kunnat hjälpa barnen och underlätta i övergångsprocessen blir ofta svår att upprätthålla. Istället skapas rumsliga och sociala diskontinuiteter, vilket leder till en svårare omställning för barnen (Ackesjö & Persson, 2014; Koçyiğit, 2014).

I Lpfö 18 (läroplan för förskolan) står det att arbetslaget på förskolan har i uppgift att "i samverkan med förskollärare och lärare i förskoleklassen, skolan och fritidshemmet förbereda barnen och deras föräldrar inför övergångar" (Skolverket, 2018, s. 17). Ändå tycks det enligt litteraturen saknas ett samarbete mellan pedagoger i förskola och pedagoger i förskoleklass - ett samarbete som hade kunna göra övergången lättare för både barn, föräldrar och pedagoger (Ekström, 2018; Alatalo et al., 2014). Föräldrar såväl som barn behöver en längre tid på sig att emotionellt förbereda sig för övergången, anpassa sina förväntningar och föreställningar samt hantera de känslor som uppstår i och med den (Lundqvist et al., 2018; Ackesjö 2018). Aktiviteter som både involverar barnen och föräldrarna ger en smidigare övergång, större kontinuitet för barnen och därför bättre psykiskt mående (DeMeo Cook & Levine Coley, 2017; Lundqvist et al., 2018; Ackesjö, 2018; Puccioni, 2018; Mirkhil, 2010). Litteraturen i den här studien lyfter tankar kring de organisatoriska utmaningar som kan uppkomma i arbetet med att bygga en bro mellan förskola och förskoleklass. En bro som hade kunnat bidra till en mjukare övergång för både barn och föräldrar.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet till föreliggande forskningsöversikt är att sammanställa ett urval av den forskning som finns kring övergången mellan förskola och förskoleklass och skapa en överskådlig bild av ämnet. Den litteratur som valts ut behandlar de inre och yttre processer som omger barnen i denna övergång med fokus på en god övergång. Studien behandlar hur barnens, föräldrarnas och pedagogernas upplevelser av övergången skildras i litteraturen. Fokus för studien är hur den goda övergången genomförs eller kan genomföras med barnens emotionella såväl som intellektuella utveckling i centrum.

Följande frågeställningar har konstruerats i ett försök att konkretisera syftet:

Hur skildras barnens upplevelser av övergången?

Hur skildras pedagogernas och föräldrarnas betydelse för – och tankar kring en god övergång?

1.2 Avgränsningar

Den här studien ger en översikt av ett urval av studier som finns kring barns, föräldrars och pedagogers upplevelse av övergången beskrivna utifrån de fallstudier eller statistiska sammanställningar som respektive forskare gjort.

Litteraturen som valts ut är främst svenska fallstudier som bygger på intervjuer med antingen barn, pedagoger eller föräldrar. Val av urval baseras på den här studiens syfte och fokus, vilket är att försöka skapa en överskådlig bild av delar av den forskning som finns i ämnet. Även om studiens syfte rör den svenska förskoleklassen har några internationella studier valts ut. Detta för att få ytterligare bredd på forskningen kring ämnet övergång. Ett antagande vid val av litteratur var att upplevelser av - och tankar kring tidiga pedagogiska övergångar, såsom denna, upplevs likadant världen över. Ett av studiens ursprungliga delsyften var att utöver barns, föräldrars och pedagogers upplevelser undersöka de organisatoriska och ekonomiska villkoren som finns för genomförandet av övergången i den svenska förskoleklassen. Detta delsyfte valdes bort då ett behov av en rimlig avgränsning blev tydligt. Detta beslut resulterade i att även internationella studier kunde inkluderas, vilket så här i efterhand upplevs ha berikat studien genom att fler perspektiv kunde presenteras.

1.3 Definitioner

Övergång: Begreppet övergång syftar här till den passage som barn erfar under den förhållandevis korta perioden mellan förskola och förskoleklass. Det engelska ordet "transition" ger en tydligare bild av begreppets betydelse i den här studien, då det inbegriper en form av transformation från det lilla barnet till det stora. Övergången beskrivs i litteraturen som en fysisk förflyttning mellan två olika miljöer, i detta fall förskola och förskoleklass. Övergång kan även syfta till en anpassningsprocess mellan olika sociala sammanhang och olika lärmiljöer.

Den goda övergången: Med den återkommande frasen, och till viss del påståendet - God övergång, åsyftas den mjuka övergången som Prop. 1997/98:6 beskriver som ett av målen med förskoleklassen. Begreppet beskriver en övergång med barnets bästa i fokus, emotionellt såväl som intellektuellt. I den goda övergången är strävan att bibehålla kontinuitet och därigenom skapa en så friktionsfri övergång som möjligt.

1.4 Bakgrund

1993 utsåg regeringen en särskild utredare med syfte att utreda konsekvenser av - och alternativa lösningar för en sänkt skolstartsalder. Utredaren överlät åt experter att sammanställa ett betänkande. Betänkandet överlämnades till regeringen 1994 (SOU 1994:45) och fick namnet Grunden för livslångt lärande - En barnmogen skola. I betänkandet går att läsa det syfte som uppdraget hade:

“(Betänkandets) huvudsyfte med en tidigare skolstart skulle vara att ge varje barn den tid det behöver för att utvecklas, inte att kunna utöka grundskolans kunskapsmål.” SOU 1994:54 s. 36

De kvalitativa konsekvenser som beskrivs är att behovet av lärare skulle öka markant vid införandet av en förlängd skolgång. Det skulle även innebära en pedagogisk utmaning att möta alla barns behov oavsett skolmognad. Skolmognad beskrivs här som individuell då det betonas att det inte finns en specifik mognad gällande alla barn vid exakt denna ålder. Mognaden sägs här bero delvis på den sociala bakgrunden och den stimulans till kunskapsutveckling barnet erhållit under sin uppväxt. Barnen befinner sig sålunda på olika nivåer i kunskapsutvecklingen och detta kräver en flexibilitet hos pedagogerna och en kunskap om hur ett stöttande utlärningsätt kan hjälpa barnens inlärningsprocess och därigenom uppmuntra till mognad. Exempel på pedagogiska möjligheter i övergången mellan förskola och förskoleklass presenteras i betänkandet. Mål som nämns är att den kunskap som förmedlas och den miljö som kunskapen förmedlas i bör utgöra en helhet, för lärandet sker i en “ömsesidig påverkan”.

I regeringens proposition 1997/98:6 föreslogs en ändring i skollagen om en förlängd skolplikt med början i den, i propositionen vid namn först nämna, förskoleklassen. Genom utveckling och lärande skulle förskoleklassen bidra till att stimulera barnens framtida skolgång. I propositionen föreslås förskolan integreras i utbildningssystemet för att bli en skolförberedande verksamhet, dock med frivilligt deltagande. Vidare föreslås att förskoleklassen och skolan ska få en gemensam läroplan. Förskoleklassen skulle fungera som en mötesplats genom en integrering av skola och förskola. Denna integrering skulle bidra till en utveckling av föreslagen verksamhet, bland annat genom en samverkan mellan olika professioner och kompetenser. Förskolpedagogerna och pedagogerna i skolan skulle komplettera varandra genom sina olika traditioner, detta för att främja högre kvalitet i verksamheten.

“Undervisningsbegreppet behöver vidgas till att omfatta ett främjande av läroprocesser, där förskolans och skolans kultur och arbetssätt ömsesidigt kan mötas och utformas till en pedagogisk helhet.” Prop. 1997/98:6 s. 37

2017 lämnade Utbildningsutskottet in en proposition gällande allmän skolplikt i förskoleklass för alla barn födda i Sverige. Propositionen godkändes samma år med beslut om att införa skolplikt i förskoleklass från och med den 1 januari 2018 med start höstterminen barnet fyller sex år (Prop. 2017/18:19).

I Mars 2020 presenterade regeringen ett kommittédirektiv gällande förlängd skolplikt i en tioårig grundskola. Syftet med detta var behovet av att förbättra skolresultaten genom en mer samlad undervisning med samma mål som grundskolan. För att nå detta mål föreslogs ett avskaffande av den individuella läroplanen för förskoleklassen. Efter den frivilliga förskoleklassens införande 1998 visade det sig att endast 25% av förskoleklasserna levde upp till målen i läroplanen. Undervisningen blev många gånger undermålig där lek ersatte undervisning och det låg på den individuella pedagogen att avgöra vilken riktning undervisningen skulle ta. Resultaten av utredningen kommer presenteras i april 2021 (Dir. 2020:24).

1.4.1 Sammanfattning av bakgrund

Wiechel skrev 1994 (SOU 1994:45) att det vid den tiden inte fanns någonting dokumenterat kring huruvida samverkan mellan förskola och skola resulterar i något gott. Trots resurser, försöksverksamheter och målsättningar hade ingen dokumenterad uppföljning gjorts. Översikten ovan talar om möjligheter och inte hinder. Litteraturen i den här studien visar på både möjligheter och hinder, men i stora delar av den kritiserar genomförandet av övergångarna. I Wiechels bilaga beskrivs införandet av en förskoleklass som något positivt. Förskoleklassen skulle integrera förskola och skola och den kritiska övergång som sker i och med skillnaderna mellan skolformerna skulle bli mjukare.

I en artikel i SVD går att läsa "Låt barnen slippa börja skolan två gånger" där artikel-författarna slår ett slag för en tioårig grundskola med skolstart vid sex års ålder. De hänvisar till att tjugo år med förskoleklassen som pedagogisk institution vid det här laget borde ha visat på sin otillräcklighet. De ställer sig kritiska till två övergångar, den från förskola till förskoleklass och den påföljande övergången från förskoleklass till första klass. Detta med hänvisning till att barnen behöver gå igenom två omvälvande processer när det hade kunnat räcka med en (Garpelin, Hellblom – Thibblin & Sandberg, 2017, 17 nov.).

Något som framgår i studiens litteratur, såväl som i ovan nämnda artikel, betänkande, propositioner och kommittédirektiv är att diskussionen kring förskoleklassens vara eller icke vara fortfarande är aktuell. Vi kan se att även om förskoleklassen är ett ämne initierat av regeringen har det under åren gått från att vara en praktisk idé till en teoretisk och filosofisk fråga. I den här studien samlas delar av de perspektiv som finns i ämnet.

2. Metod

I det här avsnittet presenteras val av metod samt urval av litteratur. Vidare redogörs för hur litteraturen har bearbetats och vilka teman som uppkommit under arbetets gång. Slutligen beskrivs studiens kvalitet under avsnittet Metoddiskussion.

2.1 Metodval

Studien är en översikt av forskning inom ämnet “övergång mellan förskola och förskoleklass”. Syftet med vald metod är att ge en överskådlig bild av - och att beskriva kunskapsläget inom ämnet utifrån de studier som finns publicerade. Forskningsöversikten sammanfattar och integrerar empiriskt material inom ett ämne med avsikt att jämföra och söka kausalsamband samt ge en konkretiserad, om än generaliserad överblick i ämnet (Backman, 2016). Det finns två varianter av forskningsöversikter, den kombinatoriska och den komparativa. En kombinatorisk översikt strävar efter att återge, summera och integrera tidigare gjord forskning. En komparativ översikt strävar efter att, utöver detta, utreda likheter och olikheter samt förklara dessa utifrån resultaten i de olika studierna. Vald inriktning för den här studien är den komparativa översikten då den lämpar sig bäst för avsikten med studien, nämligen att analysera och sammanställa forskning inom ämnet och söka svar på frågeställningarna utifrån en jämförelse mellan studierna.

En forskningsöversikt är en teoretiskt underbyggd kvalitativ metod. En kvalitativ metod definieras av en flexibilitet mellan data och den som genomför studien, ett pendlande mellan efterforskning, sammanställning och resultat (Bryman, 2008). En kvalitativ analysmetod har därför valts ut vid bearbetning av vald litteratur. I kvalitativ forskning analyserar man orden med vilka människor förmedlar sig, med syfte att nå en förståelse för det som förmedlas (Fejes & Thornberg, 2009). De ord som analyseras i den här studien är forskarnas egna. Syftet med den kvalitativa analysmetoden är här att genom tolkning av forskarnas egna ord skapa en överskådlig bild av den forskning som finns om det undersökta fenomenet; barnet i övergången.

2.2 Urval av litteratur

I den här studien presenteras både kvalitativ och kvantitativ forskning. De kvalitativa studierna är fallstudier utförda av forskarna själva i olika pedagogiska sammanhang rörande övergången mellan förskola och skola. De kvantitativa studierna, vilka är få, sammanställer data från enkätundersökningar. Sökningarna har lett fram till ett kritiskt granskat urval av artiklar, antologier och offentliga dokument, baserat på forskningens tillförlitlighet samt relevans för studiens syfte.

Genom sökningar i databaser och bibliotekskataloger har ett urval av aktuell forskning i ämnet gjorts. Databaser som använts i efterforskningen är LUBsearch, Lunds universitets egen databas med vetenskaplig litteratur, ERIC som inriktar sig på pedagogisk forskning samt Divaportal. Den sistnämnda har använts flitigt på grund av databasens

bredd av litteratur och den mängd artiklar ett sökord genererar. Ytterligare en del av litteraturen har hämtats från Libris, Kungliga biblioteket, Skolverket och www.regeringen.se, samt en artikel från SVD. Urvalet har breddats med hjälp av trunkering samt begränsats genom en sökning på endast peer reviewed forskning. Sökord som använts är förskoleklass* obligatorisk* skolplikt* sixyear* sexåring* preschool*, transition samt pedagogisk övergång.

En del av sökträffarna har valts bort redan vid genomläsning av artikelns abstract, då de bedömts oväsentliga för den här studiens syfte. Ytterligare några artiklar valdes bort utifrån artiklarnas bredd. Ämnet för dessa ansågs antingen för spretiga för den här studien, eller irrelevanta. I en kvalitativ studie är det vanligt att använda sig av ett målinriktat urval, vilket gjorts i den här studien. Det innebär att endast relevant forskning för studiens syfte valts ut (Bryman, 2008).

Delar av de resultat litteraturen i den här studien presenterar har avgränsats baserat på deras relevans för studiens syfte. Dessa delresultat rör bland annat de organisatoriska villkor som respektive verksamhet har. Med det menas de ekonomiska medlen som erbjuds vid genomförande och utveckling av en god övergång. Även de delar av litteraturen som berör eventuella samband mellan upplevelsen av övergången och sociokulturell eller socioekonomisk bakgrund. Detta på grund av den avgränsning som är nödvändig vid en studie såsom denna.

Ämnen för sökträffar som bedömts som för breda för studiens syfte, men som ändå hade kunnat vara relevanta är: 1. Hur övergången organiseras och upplevs av barn med neuropsykiatriska eller fysiska funktionshinder. 2. Huruvida etnicitet eller språklig förståelse inverkar vid övergången. 3. Ämnesrelaterade studier såsom hur matematik - eller svenskundervisningen organiseras i övergången. Vissa av dessa ämnen utreds i valda artiklar men har som ovan nämnts tagits bort till fördel för andra delresultat som varit mer relevanta för studiens syfte samt för ett nödvändigt behov av avgränsning.

Då syftet med studien var den svenska förskoleklassen har endast litteratur kring den svenska förskoleklassen använts vid besvarande av hur den pedagogiska verksamheten organiseras samt vilka undersökningar som gjorts kring denna. Litteraturen har således främst varit på svenska. Den internationella litteratur som använts i studien har berört upplevelsen av pedagogiska övergångar mellan förskola och skola utifrån barns och pedagogers perspektiv.

För att finna relevant forskning kring dagens förskoleklass var tanken att göra en tidsmässig begränsning från och med 2015, men under forskningsprocessens gång blev det tydligt att det även var aktuellt att ta med publikationer från så tidigt som 1994, då debatten kring förskoleklassens vara eller icke vara pågått så pass länge. Det tycks fattas aktuell forskning i ämnet, baserat på antalet funna resultat. Det har bidragit till ett begränsat urval av litteratur sedan förskoleklassen blev obligatorisk. Så även sedan läroplanen reviderades och kompletterades.

Urvalsprocessen har lett fram till tre kapitel i en antologi samt elva artiklar varav sex är nationella studier i ämnet "övergång från förskola till förskoleklass" och fem är internationella studier i ämnet "övergång", med fokus på den pedagogiska övergång som barn genomgår mellan cirka fem och sju års ålder.

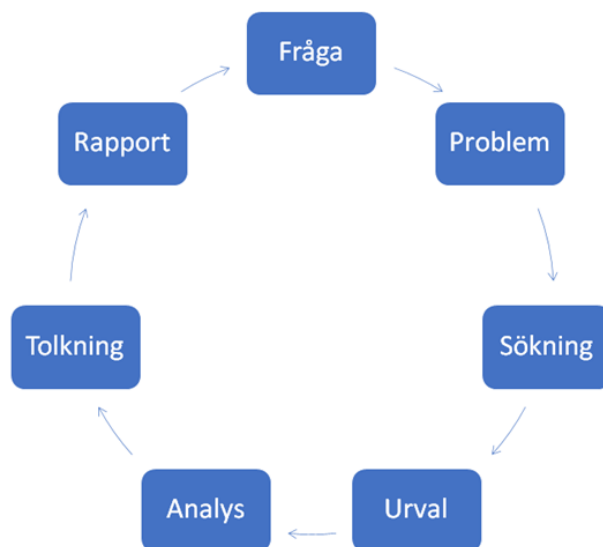
2.3 Bearbetning av material

Efter att ha genomfört en omfattande sökning i de olika databaserna nämna ovan och gjort ett första urval har litteraturen gått igenom. Alla artiklar har blivit lästa, tolkade och sammanfattade i form av anteckningar. Genom att söka efter gemensamma nämnare såsom begrepp, perspektiv och förklaringsmodeller har materialet kodats och kategoriserats. I enighet med Brymans (2008) ovan nämnda definition av den kvalitativa metoden sammanställdes det första urvalet och delar av ett resultat blev synligt. Resultatet uppfattades dock väldigt snabbt som spretigt, som om fokus för studiens syfte hade skiftat och studiens omfattning breddats till en orimlighet. Forskningsprocessen började delvis om igen.

Under resans gång har ett pendlande mellan litteratursökning, urval och analys pågått. Att arbeta med tolkning är en utmaning, likaså att ur den objektiva strävan tvingas välja bort artiklar som upplevts intressanta men tyvärr inte relevanta för studiens syfte. Likaså att begränsa val av litteratur och att välja bort litteratur som berör ämnet för studien men samtidigt inte de perspektiv som frågeställningarna utgår ifrån; barns, föräldrars och pedagogers.

Backmans bok "Rapporter och Uppsatser" (2016) har fungerat som inspirationskälla och vägvisare. Då Backman skriver att det i stort sett räcker med två artiklar inom ett ämne för att kunna genomföra en forskningsöversikt, tilläts en mer omfattande avgränsning och ett mer koncentrerat urval gjordes, vilket även medförde att syftet kunde preciseras ytterligare. Detta medförde även att flera studier valdes bort och nya tillkom, vilket anses ha gett studien en större bredd.

Backman beskriver forskningsöversiktens forskningsprocess (illustrerad nedan) med början i en frågeställning. Frågan behöver inte nödvändigtvis vara "forskningsbar", men forskningsprocessens utgångspunkt måste givetvis vara en undran. På denna följer en problemformulering där ett syfte ska preciseras så att relevant litteratur kan skiljas från irrelevant litteratur och en litteratursökning kan ta sin början. Ett urval av litteraturen sker sedan, där litteraturen granskas och ett kodningsschema upprättas. Granskningen sker utifrån förutsättningar och antaganden, giltighet, konsistens, implikationer samt betydelse. För denna studie är främst frågan om konsistens central då studierna granskas utifrån om utsagorna och argumenten är motsägande eller motsägelsefria. I analysen kan man med hjälp av det tidigare upprättade kodningsschemat bearbeta valda studiers resultat och jämförelser kan summeras. I tolkningsprocessen kan man söka förklaringar till varför studiernas utfall liknar varandra eller inte. Därpå följer rapporteringen eller sammanställningen av forskningsöversikten där översikten granskas vad gäller klarhet och kvalitet utifrån den inledande frågeställningen och problem-formuleringen.

Forskningsprocess för en översikt

(Efter Backman, 2016, s. 77)

Genom att följa stegen i forskningsprocessen har tre teman urskilts i kodningsprocessen. Här följer en presentation av dessa teman. Vidare fördjupning sker under avsnitt 3. Teoretisk ram:

1. Olika traditioner - om samverkan.

Detta tema innefattar studier om pedagogers erfarenheter av samverkan mellan pedagoger i de olika skolformerna, hur övergången organiseras samt vilket utbildningsuppdrag förskoleklassen har i relation till förskolans.

2. Genom de vuxnas ögon

Temat redogör för de studier som finns kring föräldrars och pedagogers föreställningar om barnens upplevelse av övergången. Dessa studier beskriver hur begreppet skolmognad uppfattas, hur goda relationer mellan hem och skola byggs samt vilken roll som föräldrarna spelar under övergången.

3. Den stora skolan - om barns perspektiv

Här beskrivs studier där barn intervjuats om deras upplevelser av övergången. Studierna som samlas under detta tema skildrar upplevelsen utifrån barns ögon eller undersöker vad som hade kunnat stötta upplevelsen av en god övergång.

2.4 Metoddiskussion

Kvalitativa forskningskriterier är svåra att enas kring. I ett försök till transparens av de begränsningar studien har kommer här nedan ändå göras en kort redogörelse för studiens tillförlitlighet, enligt Brymans (2008) definition av kriterierna.

Genomförande av studien eftersträvar en tillförlitlighet till de resultat som presenteras och en transparens i hur de genererats. Genom ett flertal bearbetningar av varje text har ambitionen varit att sätta den subjektiva upplevelsen åt sidan och återge litteraturen på ett så korrekt sätt - och ge den en så rättvist bild - som möjligt.

I och med att vald metod för den här studien är en forskningsöversikt som tolkar tidigare gjord forskning har det varit nödvändigt att i den mån det går endast använda originalkällor. I val av litteratur har sekundärkällor såsom forskningsöversikter, litteraturgenomgångar och "working papers" valts bort, vilket visserligen medfört att urvalet av litteratur begränsats, men även att risken för feltolkningar och missuppfattningar minskats.

Då litteraturen som använts sträcker sig från 1994 till idag kan givetvis ingen garanti göras för att all relevant forskning i ämnet tagits med, tvärt om hade detta varit omöjligt i en studie i denna storlek. Den litteratur som tagits med har genererats genom för studien relevanta sökord och valts ut för sin relevans för just den här studiens syfte.

Resultaten i studien går inte att överföra på andra sociala miljöer och är därför endast representativa för den här studiens litteratur. De undersökta miljöerna är inte heller konstanta, vilket innebär att den forskning som presenteras i den här studien hade kunnat få annat utfall om den gjordes idag.

Val av metod grundar sig i en nyfikenhet kring ämnet vilket för ett drygt år sedan ledde till början på en litteratursökningsprocess. Genom att söka och läsa studier i ämnet framkom det att ingen forskningsöversikt tycks ha gjorts förut. Internationella litteraturgranskningar inom ämnet övergång mellan förskola och skola återfanns, men inga nationella sådana. Behovet av en forskningsöversikt i ämnet ansågs därför finnas. Detta är en av sju indikationer på varför en forskningsöversikt behöver göras, enligt Backman (2016). Ännu en anledning till metodval är att både studier i ämnet och nya regeringsförslag fortfarande tillkommer. Ämnet för studien ansågs utifrån detta aktualiseras, vilket bekräftades ytterligare då regeringen 2020 presenterade ett kommittédirektiv om förlängd skolgång (Dir. 2020:24).

Inga etiska överväganden har ansetts nödvändiga vad gäller metodval, då den här studien är en studie av redan publicerad forskning. Forskningsetik har dock tagits i beaktande i urvalet av artiklar. I studien har endast kollegialt granskade, så kallat peer reviewed, artiklar inkluderats, likaså fältstudier där forskningsetiska överväganden redan gjorts (Vetenskapsrådet, 2017).

3. Teoretisk ram

Gemensamt för valda artiklar såväl som för studiens syfte är barnet i centrum för de övergångsprocesser som undersökts. De fallstudier som respektive forskare genomfört, vars resultat finns representerade i den här forskningsöversikten, skiljer sig åt ifråga om intervjupersoner. Antingen har barnens, föräldrarnas eller pedagogernas tankar och upplevelser kring övergången undersökts. Detta innebär att flertalet faktorer som kan spela in vid övergången har undersökts av respektive forskare utifrån flera olika perspektiv.

3.1 Tidigare forskning ur tre perspektiv

I den här studien finns elva tidskriftsartiklar samt tre kapitel i antologin "Att förstå barns vägar till lärande under övergången från förskola till skola" presenterade. Sex av artiklarna kretsar kring förskoleklassen och diskuterar resultaten från de etnografiska fallstudier respektive artikelförfattare genomfört i olika pedagogiska sammanhang i Sverige. Övriga fem är internationella studier i ämnet "övergång". Den nationella litteraturen är av relevans för den här studien då den specifikt undersöker övergången mellan förskola och förskoleklass. Den internationella eftersom den undersöker barnets utvecklingsprocess i övergången mellan "preschool" och "elementary school". Åldern vid övergången skiljer sig dock åt mellan länder såväl som stater. Gemensamt för all litteratur är barnens, föräldrarnas eller pedagogernas perspektiv. Den litteratur som presenteras i det här avsnittet rör på ett eller annat sätt just dessa tre perspektiv. Då studierna utgår ifrån forskarnas egna hypoteser om påverkansfaktorer, såsom organisation av övergångar, tankar och upplevelser av övergången samt social, rumslig och kulturell kontinuitet och resultaten av studierna visar på en samverkan mellan dessa, har litteraturgenomgången delats upp i tre underkategorier i ett försök att komprimera avsnittet. De tre underkategorier som redovisas i litteraturgenomgången benämns Olika traditioner - om samverkan, Genom de vuxnas ögon samt Den stora skolan - om barns perspektiv. Gemensamt för studierna är att de utgår ifrån frågan "hur upplevs fenomenet?". Frågan undersöks dock antingen ur barnets, föräldrarnas eller pedagogernas perspektiv. Likaså skiljer sig "fenomenet" åt mellan studierna. Under kategorin Olika traditioner - om samverkan, skildras de studier som undersöker pedagogernas upplevelser och erfarenheter kring hur övergången organiseras. Under kategorin Genom de vuxnas ögon får vi se övergångens utmaningar och möjligheter utifrån föräldrars och pedagogers perspektiv och i Den stora skolan - om barns perspektiv, samlas studierna där barn själva berättar om sina upplevelser kring övergången.

3.1.1 Olika traditioner - om samverkan

Begreppet samverkan syftar till det samarbete som sker mellan pedagoger i förskola och pedagoger i förskoleklass såsom pedagogiska samtal över verksamheterna, överlämning av information samt planering inför övergången. Att det finns delade meningar om förskoleklassens syfte och innehåll råder det inga tvivel om. I redovisad forskning framgår

det att synen på lärande skiljer sig åt mellan förskolpedagoger och pedagoger i förskoleklass, från en tradition till en annan. Utmaningen tycks ligga i hur samarbetet mellan de olika skolformerna ska arrangeras och vilka gemensamma mål som kan sättas upp. Frågor som framkommer är huruvida förskolans lärandemål ens går att integrera med förskoleklassens.

Delar av litteraturen visar att det finns praktiska aspekter som spelar in för en god övergång. Alatalo et al. (2014) har genom intervjuer och frågeformulär försökt få en inblick i hur pedagoger tänker om läroplanen med barns långsiktiga lärande i fokus. I deras studie skriver de om hur pedagogiska aktiviteter och överlämnande av dokumentation kan underlätta i övergången.

Ackesjö och Persson (2010) har undersökt pedagogers uppfattning om lärarens roll i förskoleklassen, sett ur ett skolförberedande perspektiv. De beskriver pedagoger i förskoleklass som ”lärare - i - relation”. Pedagogerna uttrycker att de genom närvaro och lyhördhet kan lära känna varje elev utifrån barnets egen person och egna kunskap och därigenom agera pedagog i ”gränlandet” mellan förskola och skola. I likhet med Ackesjö och Persson undersöker Alatalo (2017) de olika skolformernas pedagogiska verksamhet med betoning på vad som skiljer dem åt. Hennes studie, baserad på intervjuer med förskolpedagoger och pedagoger i förskoleklass lyfter den pedagogiska konflikt som uppstår i bron mellan förskola och förskoleklass, de olika uppfattningarna om hur den pedagogiska praktiken ska fungera och hur lärandemålen ska realiseras. Centralt för Alatalos studie är frågan om vilka moment som ska tas med från förskolan och vilka som ska lämnas kvar. Utifrån pedagogers upplevelser och tankar kring övergången mellan förskola och förskoleklass kan vi bilda oss en god uppfattning om både de pedagogiska utmaningar och de möjligheter som finns för en god övergång. Vi kan även få en inblick i de processer barnen går igenom i övergången.

Genom fokuserade gruppintervjuer med pedagoger har Hellblom - Thibblin (2018) gjort en studie kring de hinder och utmaningar som pedagogerna identifierat i sitt arbete under övergången. Studien fokuserar på de nya constellationer som skapas mellan kamrater likväl som de relationer som skapas mellan barn och pedagog. I den här forskningsöversikten bidrar Hellblom - Thibblins studie till att skapa en djupare förståelse för de nya sammanhang barnet möter i och med de förändrade förväntningarna på barnet. Hypotesen om att barns upplevelse av övergången tycks bero på barnets individuella egenskaper i relation till miljön tycks gå som en röd tråd genom litteraturen.

Ekströms (2018) studie om övergången från förskola till förskoleklass utgår från en etnografisk studie med intervjuer och observationer från två olika förskolor och förskoleklasser. I studien undersöks hur lärandet organiseras i övergången mellan de olika verksamheterna samt vilken betydelse den kulturella kontinuiteten har för barnens välmående och fortsatta lärande. Kulturell kontinuitet är ett begrepp som inte namngivits i litteraturen, utan ett som under sammanställande av studien framkommit som ett återkommande inslag i studien och därför ett begrepp som skapats i ett försök att definiera övergången från en lärmiljö till en annan.

Att ett samspel mellan barn och miljö existerar blir tydligt av den forskning som finns i ämnet. Hur samspels kvaliteten inverkar i upplevelsen av övergången undersöks av flera forskare. Sett ur ett perspektiv om samverkan mellan pedagoger i förskola och förskoleklass kan vi få en inblick i hur en god övergång organiseras, vilka lärandemål som ska prioriteras och på vilket sätt pedagogerna kan hjälpa barnen i övergången.

3.1.2 Genom de vuxnas ögon

Ett givet perspektiv vid en forskningsöversikt som denna är hur pedagogerna ser på barnet i övergången mellan förskola och skola. Att undersöka forskning om hur pedagoger och föräldrar definierar skolmognad och vad som är av vikt för en god övergång kan bidra med en förståelse för de utvecklingspsykologiska aspekter som spelar in vid övergången.

Frågan om skolmognad har undersökts av Mirkhil (2010) som intervjuat både föräldrar och pedagoger i förskola och förskoleklass. Intervjuerna ägde rum i autentiska miljöer såsom i den pedagogiska verksamheten eller i hallen på förskolan och skolan. Mirkhils studie undersöker både hur de vuxna uppfattar att skolmognad uttrycks och hur de tror att barnets upplevelse av övergången kommer visa sig. Även Ackesjö (2018) har undersökt föräldrars tankar kring skolmognad. Genom en enkätundersökning har Ackesjö studerat vilka förväntningar föräldrarna har på pedagogerna och det pedagogiska genomförandet i förskoleklassen samt hur de föreställer sig upplevelsen av övergångsprocessen hos sina barn. Skolmognad tycks vara ett svårdefinierat begrepp då det uppfattas olika utifrån en förälders perspektiv och en pedagogs. Det är trots detta intressant för att inte tala om relevant för den här studien att undersöka alla perspektiv. Att bilda sig en uppfattning om hur vi ser på barnen kan ge oss en förståelse för de förväntningar vi har på barnen och på vilket sätt vi tror att vi bäst kan hjälpa barnen i övergången. Föräldrarnas stöd till pedagogerna är av vikt för barnens upplevelse av övergången. Att som förälder visa förtroende för den nya pedagogen och förmedla detta till barnet kan vara en bidragande faktor till hur snabbt barnet kan knyta an till den nya pedagogen.

Det finns en mängd forskning kring aktiviteter i övergångarna som kan understödja den goda övergången. Puccioni (2018) har genom intervju med tre förskolpedagoger undersökt vikten av att skapa goda relationer mellan hem och skola genom att upprätta en form av samverkan dem emellan. Samverkan syftar här till aktiviteter som involverar både föräldrar och barn, men även de samtal som uppstår i interaktion mellan föräldrar och pedagoger i förskola och förskoleklass. Genom föräldrantervjuer beskriver Lundqvist et al. (2018) föräldrarnas roll som medverkande till det sociala klimatet såsom de nya kamratrelationer som skapas vid övergången. Syftet med dessa var att undersöka föräldrarnas upplevelse av barnens tid i de olika verksamheterna och övergången mellan dem. I likhet med temat i Lundqvist et al.'s studie har DeMeo Cook och Levine Coley (2017) sammanställt de faktorer som kan påverka upplevelsen av tidiga pedagogiska övergångar utifrån föräldrars och pedagogers roll i dem. Detta utifrån data från en nationell amerikansk undersökning. Faktorer de undersökt är bland annat föräldrasamverkan och hur övergången organiseras.

3.1.3 Den stora skolan - om barns perspektiv

Vad vet vi om hur barn upplever stora livsförändringar såsom övergången från förskola till förskoleklass? Genom egna samtal med barn kan vi bilda oss en uppfattning om upplevelsen hos just det barn vi talar med. Att fördjupa sig i forskning är ett annat sätt. Forskningen i ämnet visar att det finns fler sätt än samtal man kan närma sig frågan på.

Med en verbal och visuell teknik har Koçyiğit (2014) undersökt vilka föreställningar barn i förskolan har om skolan. Genom att intervjua barn och be dem rita bilder framkom bland annat tre återkommande beskrivningar. Skolan sågs som stor, avlägsen och full med folk. Denna beskrivning har visat sig vara en gemensam nämnare för alla studier där barn intervjuats. Den rumsliga diskontinuitet som den fysiska förflyttningen mellan den förhållandevis lilla förskolan till den stora skolan medför väcker oro. Woodhouse (2019) har undersökt vilka verktyg som kan användas som stöd för barnen i övergången. Effekten av att låta barnen ta med sig övergångsobjekt såsom snuttefiltar, gosedjur och leksaker undersöktes. Likaså hur återkommande bilder kan inverka på barnens anpassning till den nya miljön. En tredje punkt som Woodhouse undersökt är lekens inverkan i övergången.

Ackesjö och Persson (2014) har gjort en fallstudie där de under 1,5 år följt barn före, under och efter övergången från förskola till förskoleklass och sedan första klass. Syftet var att genom uppföljande samtal med barnen undersöka barnens föreställningar och senare upplevelser av övergångar. De tankar och känslor som framkommer som tydligast är kring de sociala förändringarna. Det sociala sammanhanget som barnet ingått i förändras och en social diskontinuitet uppstår.

Barnen tycks överlag oroa sig mest för detta och det är kanske inte så konstigt. Förändringar kan många gånger vara spännande, att växa och bli stor är något nästan alla barn längtar efter. Föreställningarna om hur det ska vara att gå i skolan, göra läxor och vara bland andra stora barn medför en förväntan som många av oss säkerligen kan minnas att vi själva haft.

Ackesjö (2013) har gjort en fältstudie med fyra barn där barnens förväntningar inför övergången undersöktes. Genom studiebesök i förskoleklassen får Ackesjö ta del av barnens tankar kring övergången. I likhet med Koçyiğits (2014) studie fick även barnen i denna studie uttrycka sig genom bilder.

Det finns en tydlig gräns mellan förskola och skola och den kan både upplevas som positiv och oroväckande för barnen.

4. Analys av forskningen kring övergången mellan förskola och förskoleklass

I det här avsnittet följer en tolkning av vad forskningen förmedlar kring övergången mellan förskola och förskoleklass. Tolkningen presenteras utifrån studiens två frågeställningar med underkategorier som framkommit under arbetets gång.

4.1 Hur skildras barnens upplevelser av övergången?

Studiens litteratur visar på att barns upplevelser av övergången inte skiljer sig åt något nämnvärt från barn till barn, varken nationellt eller internationellt. Barnens upplevelser skildras med ord såsom längtan, förhoppning, oro och förväntan. Att få en inblick i barnens föreställningar om skolan kan ge en förståelse för dessa ordval. Likaså att ta del av hur forskningen beskriver föräldrarnas och pedagogernas tankar kring de utmaningar som sker i övergången och deras tankar kring vad en god övergång innebär.

4.1.1 Föreställningar om skolan och skolmognad

Alla barn har en unik upplevelse av övergången, vad som sker här är viktigt för både barnets upplevelse av den nya miljön och för framtida skolgång (Hellblom - Thibblin, 2018). Den pedagogiska övergången innebär en anpassningsprocess. Processen fortgår varje dag, varje sekund i barnets möte med det nya. Barnen söker ständigt efter sammanhang och samband i den nya miljön (Woodhouse, 2019). Många barn har goda erfarenheter med sig från förskolan, vilket visat sig inverka på upplevelsen av övergången och påföljande tid i förskoleklass, men för andra barn upplevs skolstarten inte lika positivt. Dessa barn oroar sig över de nya villkor som finns i skolan, den nya miljön och de nya sociala konstellationerna (Ackesjö, 2013). Även föräldrar till barn som ska börja förskoleklass kan oroas sig. Ackesjö (2018) skriver att förstagångsföräldrar oroar sig mer än de föräldrar som redan har barn i skolan.

Att flytta från den lilla förskolan till den stora skolan väcker oro i barnen. Trots nyfikenhet och förväntningar inför övergången är den sociala och rumsliga förändringen det som oroar barnen mest (Ekström, 2018; Koçyiğits, 2014). Den fysiska diskontinuiteten är ett problem som ofrivilligt uppstår i och med att förskoleklassens verksamhet allt som oftast är inhyst i skolans lokaler (Alatalo et al., 2014). I Koçyiğits (2014) studie där barn ombetts beskriva sina föreställningar genom teckningar beskrivs skolan som en stor, komplex och avlägsen plats där dagarna utgörs av regler och det utrymme till lek som finns i förskolan försvinner. Även Ackesjö (2013) har undersökt hur barn uttrycker sina förväntningar i teckningar. Känslor som framkommer är blyghet, spänning, längtan och rädsla.

Att en markant förändring sker i övergången mellan förskola och förskoleklass är kanske inte så konstigt. De rumsliga och sociala diskontinuiteter som uppstår hos barnen är påfrestande och samtidigt svåra att motverka. Det finns de föräldrar som

uttrycker en oro inför övergången. Dessa föräldrar önskar en större kontinuitet mellan de olika skolformerna. De som känner sig trygga i - och ser fram emot övergången önskar tvärtom ett tydligt avbrott från förskolans verksamhet och en mer skolifierad förskoleklass (Ackesjö, 2018). Detta väcker också frågan om den kulturella diskontinuitet som uppstår i och med övergången. Pedagoger uttrycker det som att förskoleklassen är en egen institutionell identitet där pedagogens uppgift är att väcka lusten till lärande hos barnet genom att finna en balans mellan lek och lärande (Ackesjö & Persson, 2010).

Några av de färdigheter barn tror sig behöva vid den pedagogiska övergången är av disciplinär art såsom att kunna förhålla sig till regler och att vara förmögna till att sitta stilla (Koçyiğits, 2014). Puccionis (2018) studie bekräftar delvis barnens föreställningar. Pedagogerna i studien var övertygade om att barn gagnas av att redan innan övergången ha en variation av akademiskt orienterad kunskap såväl som beteendemässiga kapaciteter, såsom att sitta stilla och att lyssna. Då förskoleklassen är en skolförberedande verksamhet höjs förväntningarna på barnet. Aktiviteterna blir mer uppgiftsorienterade, vilket medför ett större fokus på hur väl barnen kan prestera (Hellblom - Thibblin, 2018).

Det finns delade meningar om vad skolmognad innebär. Om det är att ha en utvecklad social färdighet, kunskap i de ämnen som kommer läras ut eller förmåga till att anpassa sig till nya miljöer. Kanske innebär skolmognad att vara mogen för separationer och att möta nya utmaningar?

Mirkhil (2010) har undersökt hur förskolpedagoger definierar skolmognad. Förskolpedagogerna definierar detta som att ha sociala färdigheter, uppmärksamhetsförmåga och självständighet. I likhet med förskolpedagogerna uttrycker föräldrarna i samma studie att uppmärksamhetsförmåga och sociala förmågor är två viktiga aspekter i skolmognad. Men de ser även det skolmogna barnet som ett barn med självförtroende, goda språkliga färdigheter och disciplinära förmågor.

Föräldrarna i Ackesjös (2018) studie beskriver det som att barnen är redo för skolan men att skolan inte är redo för barnen. Ackesjös studie visar på en oro hos en del föräldrar kring om förskoleklassen är skolifierad och hur den i så fall kommer kunna möta varje barns behov. Barnen beskrivs som "små och sårbara och i behov av omsorg och trygghet" (Ackesjö, 2018, s. 10). De uttrycker en önskan om att förskolepedagogiken ska prägla förskoleklassens pedagogik. Andra föräldrar uttrycker det som en positiv brytpunkt mellan liten och stor, som en möjlighet att växa. De markerar en gräns mellan förskola och förskoleklass där disciplin och utbildning ses som välkomnande inslag i barnens liv och ett positivt avbrott. De som är positivt inställda till övergången tror även att deras barn är det.

Hur ser vi då att ett barn haft en god övergång? I Mirkhils (2010) studie uttrycker föräldrarna det som att om barnet inte visar på några förändringar i sitt beteende, om det uttrycker entusiasm över skolan och om det vill gå till skolan om morgnarna så har barnet haft en god övergång. Pedagogerna i förskolan tror att barnet visar att det fått en god övergång om det uttrycker glädje till skolan, visar självförtroende och skapar goda relationer. Pedagogerna i skolan tror sig se detta baserat på om det knyter an till pedagogen, uttrycker sina behov, löser konflikter, deltar i aktiviteter och upplevelser med andra barn och i klassrummet samt om överlämningen från föräldrarna om morgnarna går bra.

Ackesjös (2018) och Mirkhils (2010) studier befäster det som så många andra studier gör (vilket kommer behandlas mer i underkategorin 4.2.2 Den goda övergången – om

samverkan) - den bästa övergången upplevs som den i interaktion mellan föräldrar och pedagoger. Övergången från förskolan är en utmaning för både barn, föräldrar och pedagoger och därför spelar både hem, förskola och skola en viktig roll i en god övergång.

4.1.2 Att längta och att sakna

Övergången mellan förskola och förskoleklass är till skillnad från övergången mellan hem och förskola en kollektiv process i och med att alla barn är i samma ålder vid tiden för övergången. Genom den delade upplevelsen kan de uppmuntra varandra i stegen mot en ny social gemenskap i en ny miljö och tillsammans väcka en förväntan inför detta (Hellblom - Thibblin, 2018).

Övergången beskrivs som en påfrestande process för barnen med byte av kamrater och pedagoger såväl som lärmiljö (Lundqvist et al., 2018). Förändringarna i den sociala gemenskapen kan upplevas på olika sätt, skriver Ackesjö & Persson, 2014. Deras studie visar att barns primära oro inför övergången mellan förskola och förskoleklass rör den sociala diskontinuiteten såsom avbrott från gamla relationer och de nya som ska skapas. Studien visar att tidigare upplevelser av sociala relationer och barnets individuella förutsättningar spelar in för upplevelsen av övergången. De barn som har svårare för att anpassa sig i övergången har även svårare för att skapa nya kamratrelationer och sociala gemenskaper (ibid.). Ackesjö och Persson (2014) skriver att trots att förskola, förskoleklass och skola är tre olika sociala gemenskaper är det ändå de inbördes sociala relationerna som för barnen utgör den sociala gemenskapen. Studien visar att barn värnar om sina kamratrelationer och det blir tydligt att de har behov av sociala kontinuiteter. Men även där den sociala kontinuiteten har upprätthållits och barnen har upplevt övergången tillsammans med sina kamrater från förskolan är barnen oroliga inför en eventuell splittring vid framtida övergångar (ibid.).

Genom rollspel har det visat sig att barn kan öva sig i och repetera sina nya roller i skolan (Woodhouse, 2019). Genom lek och utklädnad kunde barnen i Woodhouse studie skapa sina egna roller och karaktärer vilket gav barnen möjlighet att själva besluta över varje steg de var redo att ta i övergången. Genom leken kunde de även bearbeta de utmaningar de upplevt i övergången.

Övergången innebär en separation från tidigare sociala kontexter. Några av de känslor barnen uttrycker i Ackesjö och Perssons (2014) studie är förväntan, oro och blyghet. Bland alla känslor ryms även saknaden av förskolan och de kamrater som blir kvar eller som börjar i andra förskoleklasser. En saknad och sorg inför och efter avskedet uppstår ofta (ibid.).

Att börja i förskoleklass är för många barn synonymt med att börja i skolan (Ackesjö, 2013). Att få känna sig stor ingjuter mod och stolthet i barnen och de längtar efter att få ha lektioner och visa sig så stora och mogna som de känner sig. Men de reflekterar även över att det kan bli väldigt tråkigt med läxor, lektioner och struktur (ibid.) Övergången väcker blandade känslor och tycks ibland vara en känslomässig berg - och dalbana, vilket förmodligen är något alla barn har gemensamt. När barnen väl börjat i förskoleklassen väcks återigen saknaden (Ackesjö, 2013). Woodhouse (2019) skriver att övergångsobjekt, även kallade anknytningsobjekt, kan hjälpa barnen i övergången. Att låta barnen ta med sig en del av sitt hem i form av en snuttefilt, en leksak eller ett gosedjur skapar

en förlängning av hemmet som hjälper barnen att känna sig trygga i den nya miljön. Barnen kan genom övergångsobjektet skapa en distans till den nya miljön genom att transformera objektet till en egen person eller karaktär. Detta öppnar upp för en anpassning till miljön eller anknytning till nya människor.

När barnen börjar i förskoleklass bryter de snabbt banden med förskolan (Ackesjö, 2013), nästan som att de vill befästa sin mognad. En tydlig gräns mellan förskola och förskoleklass förankras snabbt. När de sedan börjat i förskoleklassen är det vanligt att de inte ens vill återvända för besök i förskolan. (Ibid.).

I övergången upplever barnen en förändring i status. Från att i förskolan ha varit de äldsta barnen till att i skolan bli de yngsta (Ackesjö, 2013). Barns identitetskonstruktioner förändras väldigt snabbt under en förhållandevis kort tid och de fortsätter förändras i den anpassningsprocess som sker "här och nu". Så förändras även deras förväntningar på skolan och dem själva (ibid.).

"Barnens identitetskonstruktioner bäddas in i deras förståelse av och meningsskapande i de olika kontexterna, (...) barnens sätt att definiera sig själva och deras markeringar av gränser förändras över tid och beroende på arenan de befinner sig på."

Ackesjö, 2013, s. 16

Ackesjös och Perssons (2014) studie visar att det inte blir någon automatisk form av tillhörighet endast för att barnen befinner sig i samma rumsliga dimension, platsen i sig spelar ingen större roll för inkludering av - och mötet med nya vänner. I anpassningsprocessen till de nya förhållanden och regler barnen måste följa i förskoleklassen, upplever barnen att de måste konstruera nya identiteter (Ackesjö, 2013).

Övergången mellan förskola och förskoleklass innebär en reorientering för barnen, både rumsligt och socialt. Denna reorientering sker över tid och den utgår ofta ifrån de relationer barnen redan har med sina kamrater från förskolan. Ackesjö och Perssons (2014) studie visar att då barnen fått veta vilka kamrater de ska gå med i förskoleklassen, börjar de söka sig till just dessa och även att de stöter bort de barn som inte följer med till förskoleklassen. Vid besök i den nya förskoleklassen visar det sig dock att anpassningsprocessen ändå upplevs svår. Vanligt är att det inledningsvis sker en exkludering av de barn som inte landat i det nya sociala sammanhanget än (ibid.). Alatalo (2017) skriver att förskoleklassens första delmål måste vara fokus på gruppen och det sociala samspelet då det bland annat kommer barn från flera olika förskolor och barnen tillsammans måste skapa en grupp.

En del barn uttrycker en förväntan över bytet av den rumsliga miljön i övergången och ser bytet av lokal som något roligt, nya leksaker som något spännande och en stor skolgård med nya aktiviteter som något positivt (Ackesjö & Persson, 2014). Majoriteten av barnen i studien tycks se den rumsliga diskontinuiteten som något roligt, men den sociala som något jobbigt. Den rumsliga diskontinuiteten spelar stor roll i barnets upplevelse av övergången. I en liten skola, där förskoleklassen låg vägg i vägg med förskolan, kände barnen varandra bättre och övergången blev därför inte lika kritisk. Den rumsliga diskontinuiteten beskrivs som ett problem då det skapar en känsla av "vi" och "dem" (Alatalo et al., 2014). Där sociala och rumsliga kontinuiteter upprätthålls tycks det bli mindre friktion för barnen och övergången blir därigenom lättare. Ackesjö och

Persson (2014) skriver att "... barns samspel och meningsskapande (har) både ... en relationell och en rumslig dimension" (Ackesjö och Persson, 2014, s. 9) vilket tyder på att barnen "återskapas" i nya sammanhang. Detta indikerar att en fördjupad förståelse för de processer barnen går igenom i övergången hade kunnat utveckla de pedagogiska tankarna kring den.

Woodhouse (2019) undersöker vilken skillnad en "blockmap" kan göra för barns anpassning till den nya miljön. Genom att låta barnen skapa sin egen "blockperson", en liten figur som symboliserar barnet självt, och låta denne röra sig över en karta av skolområdet kunde barnen finna ett sammanhang i den nya miljön. Skolområdet blev överskådligt vilket bidrog till att avdramatisera känslan av skolan som stor och främmande. Barnen gavs även möjlighet att utforma sin figur utifrån sin egen fantasi. Att exempelvis skapa en egen superhjälte visade sig bidra till en bättre självkänsla där barnen vågade lita till sina egna förmågor. Figurerna visade sig ingjuta mod i flera av barnen då de gav sig själva nya roller och därigenom en känsla av distans mellan oron och sig själva. Utöver detta skapades kontinuiteter då barnen förde sina figurer över kartan precis som de själva förflyttade sig över skolområdet. Genom leken kunde de skapa ett sammanhang.

Den här studien visar att övergången mellan förskola och förskoleklass är en påfrestande process där barnen måste anpassa sig till nya förutsättningar. Även om flera barn uttrycker förväntan och entusiasm inför övergången och ser den rumsliga förändringen som något positivt tycks den även väcka oro i andra. Gemensamt för litteraturen i den här studien är hur den skildrar den sociala diskontinuiteten som något som både väcker sorg och saknad. Att bibehålla en viss kontinuitet genom att i största möjliga mån låta barn från samma förskola börja i samma förskoleklass hade kunnat underlätta för barnen i övergången. En förutsättning för detta är dock att föräldrarna på förskolan väljer samma skola till sina barn och att skolan har möjlighet att placera eleverna utifrån deras tidiga kamratrelationer.

4.2 Hur skildras pedagogernas och föräldrarnas betydelse för – och tankar kring en god övergång?

Ett flertal studier betonar den goda övergången som avgörande för barnens framtida studieresultat och glädje till lärande (Ackesjö, 2013; DeMeo Cook & Levine Coley, 2017; Alatalo et al., 2014). Litteraturen i den här studien visar dock på att genomförandet av en god övergång begränsas av både tid och resurser. Det råder delade meningar om hur ett eventuellt utvecklat samarbete mellan pedagoger i förskola och pedagoger i förskoleklass ska verkställas och vad det ska generera, likaså vart föräldrarna ska komma in i bilden (Hellblom - Thibblin, 2018; Ekström, 2018; DeMeo Cook & Levine Coley, 2017; Alatalo et al., 2014; Ackesjö & Persson, 2010).

4.2.1 Två olika läroformer

Förskolan beskrivs som en plats där barnen blir sedda och där omsorg om varje individ grundar sig i utvecklingspsykologiska teorier (Ekström, 2018). Förskoleklassens

pedagogik präglas av lärande inför framtiden medan förskolans utgår ifrån nuet (Alatalo, 2017). Det finns flera studier som behandlar förskoleklassens dubbla uppdrag, såsom att finna balansen mellan lek och lärande (Ackesjö, 2013; Alatalo 2017; Ekström, 2018).

2016 kompletterades läroplanen för grundskolan med ett eget avsnitt om förskoleklassens och fritidshemmets syfte och centrala innehåll (Skolverket, 2019). Ändå finns det delade uppfattningar om vad lärandet i förskoleklassen ska bidra till och hur barnens lärande ska stimuleras. Wiechel (SOU 1994:45) menar att de olika traditionerna kan komplettera varandra. Genom interaktion mellan verksamheterna kan gemensamma mål skapas. Alatalos (2017) studie visar tvärtom att det kan uppstå svårigheter med att skapa en samverkan mellan de två kunskapstraditionerna och professionerna då pedagoger i de olika verksamheterna har olika uppfattningar om vad lärande innebär.

Hellblom - Thibblin (2018) skriver att läroplanen för förskoleklassen är otydligt formulerad och att det därför blir svårt för pedagoger i förskoleklass att omsätta den i praktiken. Alatalos studie (2017) visar däremot att samma läroplan kan stärka pedagogerna genom sin tydliggörande målbeskrivning, vilket bidrar till större möjligheter att utveckla en god pedagogisk praktik. I den undersökta förskoleklassen i Ekströms (2018) studie vars tolkning av läroplanen var att upprepning leder till lärande verkställdes detta med goda resultat.

I Ekströms (2018) studie blir skillnaderna mellan förskola och förskoleklass tydliga. I förskolan ses barnen som "aktiva konstruktörer av sin egen kunskap" (Ekström, 2018, s. 99). Det vill säga, att lärandet utgår ifrån barnens egna kunskaper och intressen. Pedagogerna tar fasta på barnens nyfikenhet och tidigare erfarenheter och leder dem därifrån vidare till mer kunskap. I förskoleklassen utgår lärandet ifrån läroplanen och de utbildningsmål som där beskrivs. Det finns inte utrymme till att bygga kunskap utifrån barnens frågor, även om barnen ges möjlighet till att ställa egna frågor utifrån det pedagogerna lär ut samt reflektera kring detta. Den primära kommunikationen mellan elev och pedagog i förskoleklass består av frågor och svar (ibid.). Ekström skriver om hur synen på kunskap och hur man tillägnar sig den skiljer sig åt mellan förskola och förskoleklass och beskriver det som så:

"Det meningsbärande objektet för förskolan kan sammanfattas som att stödja barnen i deras egna meningsskapande medans objektet för förskoleklassen ... (är) att förbereda barnen för skolans undervisning som man föreställer sig att den är utformad." Ekström, 2018 s. 104

I en skolförberedande verksamhet höjs förväntningarna på barnen och fokus hamnar på att prestera. Aktiviteterna blir mer uppgiftsorienterade. Därigenom blir barns olika förutsättningar tydliga och detta får konsekvenser för lärandet såväl som för barnens identitetsuppfattning och känsla av tillhörighet. (Hellblom - Thibblin, 2018). Även Lundqvist et al. (2018) skriver om detta. Det är viktigt att pedagogerna har kunskap om hur kritisk övergången är och om den oro som uppstår i barnen. Framträdande blir barnens svårigheter och skillnaden mellan lättlärd och svårlärd barn. Barn med svårigheter tycks ha svårare i övergångarna (ibid.). Det uppstår en kulturell diskontinuitet vad gäller lärandet i förskoleklass då barnens olika inlärningstakt plötsligt ska följa en mall (Ekström,

2018). Barnens olika inlärningsförmågor blir tydliga vad gäller hinder och utmaningar och en jämförelse mellan barnen sker. Så även mellan barn och barn, vilket kan ha en negativ inverkan på deras självkänsla (Hellblom - Thibblin, 2018). Alatalo (2017) skriver att det är positivt att kunskapsmässiga svårigheter framträder så pass tidigt. Det ger pedagogerna möjlighet att upptäcka och hantera de svårigheter och hinder som framkommer.

Ekström (2018) beskriver förskoleklassen som en reproducerande verksamhet där barnen endast ges en begränsad delaktighet i att producera sin egen kunskap. Pedagogerna avgör vad som är rätt kunskap och hur den ska läras ut. Det tycks inte finnas utrymme till att bygga vidare på den kunskap barnen redan har, vilket skapar en diskontinuitet i barnens sätt att lära. Alatalo (2017) skriver däremot att förskoleklassens lärande till viss del utgår ifrån barnens nyfikenhet och vad barnen själva vill lära.

Ekström (2018) ställer sig i likhet med andra forskare kritisk till förskoleklassens varande (Garpelin, Hellblom - Thibblin & Sandberg, 2017, 17 nov; Ackesjö, 2013) och föreslår istället att barnen endast ska genomgå en övergång, det vill säga en mellan förskola och första klass. Detta hade medfört att barnen endast en gång hade behövt uppleva de diskontinuiteter som uppstår i övergången och risken med att barnens kunskap i förskoleklassen hinner "filtreras bort" hade minskat. Detta tål att diskuteras vidare.

Det som blir tydligt i litteraturen är att det saknas pedagogiska samtal kring övergången mellan förskola och förskoleklass (Alatalo et al., 2014; Alatalo, 2017; DeMeo Cook & Levine Coley; Hellblom - Thibblin, 2018), kring hur den organiseras, men även kring de processer som omger barnen i övergången och hur pedagogerna kan få en djupare förståelse för hur de ska kunna möta de känslomässiga behov som uppstår i barnen.

4.2.2 Den goda övergången - om samverkan

Vi kan genom litteraturen se att många barn oroar sig för övergången till förskoleklass. De tycks överlag ha en negativ bild av den nya lärmiljön såväl som förskoleklassens fysiska placering, inhyst i skolans lokaler. I Koçyiğits (2014) studie uttrycker barnen det som att bilden kommer från vad föräldrarna berättat och vad de sett i olika tecknade tv-program. Media fungerar som en viktig informationskälla, skriver Koçyiğits. Förmodligen beror barnens bild av skolan på utebliven eller felaktigt förmedlad information vilket hade kunnat motverkas om en bättre samverkan mellan föräldrar och pedagoger kom till skott (ibid.).

Det är inte endast barnen som oroar sig. Både barn och föräldrar oroar sig för övergången såväl som påföljande tid i förskoleklass. Lundqvist et al. (2018) skriver om hur viktigt det är att pedagogerna i de olika verksamheterna kan möta barns och föräldrars oro. Genom god samverkan kan goda erfarenheter skapas och det är därför viktigt att pedagogerna tar vara på det föräldrarna berättar för dem. Det innebär att vara lyhörda inför föräldrarnas behov och det de berättar om sina barn. Genom dessa föräldraberättelser kan pedagogerna i sin tur möta och stimulera varje elevs behov (ibid.). Även Ackesjö (2018) skriver att föräldrasamverkan är viktig då övergången både påverkar föräldrar och barn. Föräldrar behöver också förberedas inför deras egen övergång, från att vara förälder i förskolan till att bli förälder i förskoleklass. I mötet mellan föräldrar och pedagoger kan föräldrarna få rimliga förväntningar och föreställningar på - samt

kunskaper om förskoleklassen. Förberedda föräldrar hjälper sina barn bäst i övergången (ibid.). Föräldrarnas engagemang och stöd är viktigt för barnen. Den tid för aktiviteter som föräldrarna lägger ned både under och efter övergången inverkar på den sociala miljön såväl som lärmiljön i stort (Lundqvist et al., 2018).

En avgörande faktor för hur väl övergången upplevs och genomförs är hur bra samarbetet mellan pedagogerna i förskola och pedagogerna i förskoleklass fungerar (Ekström, 2018). Förberedande aktiviteter inför övergången såsom besök i den nya miljön och möte med de nya kamraterna och pedagogerna har visat sig vara mer effektiva för en god övergång än den tid som läggs ned på överlämningssamtal mellan pedagogerna, men på grund av stora barngrupper är detta inte alltid möjligt (Alatalo et al., 2014). Fruktbara överlämningssamtal behöver planeras noga och de kräver ofta mer tid än den som finns (ibid.). Ekström (2018) skriver att förskoleklassen såväl som skolan behöver delta i överlämningssamtalen från förskolan. Annars riskerar viktig information om barnet att försvinna i de två övergångarna. Majoriteten av de överlämningar Alatalo et al. (2014) undersökt i deras studie skedde muntligt, vissa skriftligt och i 15 % av fallen skedde ingen överlämning alls. Det tycks finnas ett behov av att utveckla överlämningsrutiner där adekvat information om barnet förmedlas från pedagog i förskolan till pedagog i förskoleklassen, men även att informationen når rätt människor längre fram. Alatalos et al. (2014) studie visar att överlämningsrutiner skiljer sig åt från skola till skola och pedagog till pedagog. I vissa skolor sker överlämningen mellan pedagogerna muntligt och då ligger fokus på alla barn som grupp. Detta har visat sig mer positivt då pedagogerna i förskoleklass inte får en ”färdig bild” av varje barn redan innan deras möte med varandra. I vissa skolor gör förskolan besök i förskoleklassen och i andra, där inte utrymmet finns, besöker föräldrar och barn förskoleklassen (ibid.).

Där överlämningen av information kring barnen fungerat bra har övergången fungerat bättre för barnen (DeMeo Cook & Levine Coley, 2017). Men en bra överlämning kräver även ett gott samarbete mellan pedagogerna i förskola och förskoleklass och en samverkan mellan de pedagogiska verksamheterna (Alatalo et al., 2014). I deras studie tycks den enda samverkan vara själva överlämnandet av information mellan verksamheterna. Den visar på att det saknas rutiner kring både överlämningar och samverkan, men inte viljan att skapa sådana. Ekström (2018) skriver om hur ett tätare samarbete mellan pedagogerna i de olika verksamheterna hade kunnat bidra till en djupare förståelse för hur man i förskoleklassen skulle kunna skapa de bästa förutsättningarna för barnen så att varje barns individuella behov kan mötas.

”Från att enbart handla om organisation av mötesplatser och gruppindelningar skulle man kunna utveckla samarbetet vidare till att möjliggöra för lärare från förskoleklass att vistas i förskola för att på så sätt inte bara bekanta sig med barnen utan också med det pedagogiska innehållet. Reflekterande samtal kring arbetet med läroplanernas innehåll borde också organiseras för förskola och förskoleklass och skolan och dess lärare. En försvårande omständighet som kan bli ett hinder för utvecklande av sådana samverkansformer är att det är tre olika verksamheter involverade.” Ekström, 2018, s. 105.

Det finns ett behov av att undersöka vilka övergångsaktiviteter och vilka överlämningsrutiner som gagnar barnen mest, men det tycks inte alltid finnas tid till detta. Det finns

många faktorer som spelar in både under och efter övergången. Samarbetet mellan pedagogerna tar inte slut då övergången genomförs. Pedagogiska samtal och utbyte av kunskap fortsätter stödja både barn och verksamhet även efter övergången. Likaså fortsätter föräldrarnas engagemang i barnens skolgång att ha betydelse även efter övergången (DeMeo Cook & Levine Coley, 2017). Deras studie undersöker olika former av samverkan som visat sig bidra till en god övergång. Framgångsrika aktiviteter de lyfter fram är de besök som förskolan gör i skolan och de besök där föräldrarna får följa med sina barn och hälsa på i skolan. Föräldrar som engagerar sig i övergångsaktiviteter med sina barn och som är måna om att bygga goda relationer med pedagogerna hjälper barnen att känna sig trygga i den nya miljön (ibid.).

Wiechels bilaga (SOU 1994:45), baserad på olika svenska projekt om samverkan mellan förskola och skola, visar på både möjligheter och hinder med samverkan. Wiechel skriver att barn som medverkar i olika övergångsaktiviteter har lättare för att finna sig till rätta i den nya miljön och övergången blir därigenom mjukare. Samtidigt visar Wiechel på en risk med aktiviteter i övergången. De organiseras många gånger bristfälligt och aktiviteterna upplevs då som kaotiska, vilket istället bidrar till en negativ upplevelse av övergången.

I forskningen beskrivs förskoleklassen som en ingång till skolan. Hur väl denna ingång organiseras ger utslag på barnens fortsatta lärande och framtida studieresultat. Att en god övergång leder till goda studieresultat beror dels på hur engagerade och involverade föräldrarna varit i barnens övergång, dels i hur väl samverkan mellan hem, förskola och skola fungerat (Alatalo et al., 2014; Ackesjö, 2013; Puccioni, 2018; DeMeo Cook & Levine Coley, 2017).

Gemensamt för den forskning som presenterats i det här avsnittet är synen på samverkan som avgörande för en god övergång. Den bästa övergången sker i interaktion mellan hem, förskola och förskoleklass (Ackesjö, 2018). Vi har sett att det som Ackesjö skriver genomsyrar både de undersökningar som respektive forskare valt att göra och de resultat de kommit fram till. Forskning kring samverkan mellan pedagoger i förskola och pedagoger i förskoleklass har även lyfts fram. Även denna forskning understryker vikten av ett utvecklat samarbete mellan de olika verksamheterna där traditioner och professioner kan mötas och berika varandra. Forskningen i det här avsnittet slår ett slag för en verksamhetsöverskridande samverkan med målet att skapa förutsättningar till en så god övergång som möjligt för barnen.

5. Inre och yttre processer i övergången

De processer som omger barnet kan utifrån ovanstående översikt beskrivas utifrån tre perspektiv; Den rumsliga - sociala respektive kulturella kontinuiteten. Dessa begrepp presenteras som tre nyckelfynd och beskrivs nedan.

5.1 Rumslig kontinuitet

I övergången mellan förskola och förskoleklass sker ett ofrivilligt byte av både sociala sammanhang, rumsliga miljöer och sätt att lära på. Forskarna tycks vara eniga om att övergången mellan de olika miljöerna är påfrestande för barnen. Att förflyttas mellan två olika fysiska miljöer innebär en rumslig diskontinuitet vilken utmanar barnens individuella förmåga att anpassa sig. För en del barn tycks denna upplevelse vara obehaglig och den väcker därför oro, medan andra barn ser fram emot den nya byggnaden med en ny skolgård och nya miljöer att leka i (Ackesjö och Persson, 2014). Men studiernas utfall visar ändå att majoriteten av alla barn oroar sig för den fysiska förändringen. I den här studien har begreppet övergång analyserats utifrån hur de inre och yttre processer som omger barnen i övergången beskrivs i forskningen. Ett av de perspektiv som blev framträdande i arbetet med studien är den rumsliga kontinuiteten som syftar till den fysiska förflyttning de allra flesta barn går igenom i bytet mellan två rumsliga miljöer. I de fåtal fall där förskola och förskoleklass är förlagda i samma lokaler framgår det att övergången skapar mindre friktion och därför blir smidigare (Alatalo et al., 2014). Med detta kan sägas att den rumsliga kontinuiteten har en betydande roll i barnens upplevelse av övergången.

För att underlätta den fysiska förflyttningen krävs en god samverkan mellan förskola och förskoleklass (Alatalo et al., 2014). En god samverkan kan enligt litteraturen ske på många olika sätt och med olika resultat. Den samverkan som här syftas på är den där exempelvis pedagoger i förskoleklassen hälsar på i förskolan med syfte att bygga en tillitsfull relation till barnen. En god samverkan mellan de båda verksamheterna kan även ske om barnen i förskolan får hälsa på i förskoleklassen och möta de nya pedagogerna tillsammans med sina gamla. En anknytningsprocess kan ta sig början där både band till pedagogerna och band till den nya miljön kan knytas. Denna form av samverkan skulle kunna liknas vid en mjuk övergång eller en mjukstart vilket skulle bygga en relationell bro mellan barnen och den rumsliga miljön. Utan en god samverkan mellan de pedagogiska verksamheterna riskerar ett ”vi och dem” att uppstå (Alatalo et al., 2014). Detta kan tolkas som att avståndet mellan de olika verksamheterna befästs ytterligare.

Flytten från den lilla förskolan till den stora skolan blir synonymt med att vara liten och att bli stor. Litteraturen skildrar den rumsliga förändringen som en transformeringsprocess. Att byta miljö handlar inte endast om att flytta till förskoleklassens lokaler. Som vi sett tidigare innebär det oftast en rumslig förflyttning till skolans lokaler, vilka är avsevärt större än förskoleklassens klassrum. Gemensamt för barnen tycks vara de negativa undertonerna då de beskriver skolan. I ordvalen ans dock en oro och inte nödvändigtvis en negativ bild. Trots förväntan och längtan dominerar oron barnens föreställningar om skolan. Skolan beskrivs som en stor byggnad - större än förskolan, avlägsen och

svåröverskådlig (Koçyiğits, 2014). Det är därför intressant att ta del av Woodhouse (2019) studie som behandlar både den sociala och den rumsliga kontinuiteten i en undersökning av hur övergångsaktiviteter och övergångsobjekt kan hjälpa barnen i övergången. Woodhouse undersökte vilken inverkan bilder har på barns känsla av sammanhang. Genom att introducera bilder på olika objekt för barnen och sedan placera dem i barnens dagliga miljö kunde ett samband skapas mellan barnet och den trygga miljön. När barnen sedan kom till skolan fanns samma bilder utplacerade i klassrummet. Woodhouse studie visar för oss att igenkänning skapar en känsla av sammanhang och tillhörighet. Genom associationer med en trygg miljö kan en främmande miljö bli mindre skrämmande.

Användandet av övergångsobjekt, eller det mer definierande namnet anknytningsobjekt, kan skapa samma känsla i barnet (Woodhouse, 2019). Liksom små barn ofta tar med sig en snuttefilt vart de går eller vuxna samlar souvenirer från en resa, tar de med sig en känsla av trygghet, glädje eller välmående från en plats till en annan. För barnen fungerar övergångsobjektet som en förlängning av hemmet (ibid.). Som tidigare nämnts är ett övergångsobjekt inte nödvändigtvis en snuttefilt. Det kan vara nästan vad som helst som symboliserar hemmet eller föräldrarna. Att ta med sig detta av trygghet laddade objekt in i en ny miljö skapar även det en känsla av sammanhang. Man skulle kunna säga att man startar en associationsprocess där man i längden gör platsen till "sin egen".

I undersökningen av barns föreställningar om skolan beskrivs skolan som en plats full med människor (Koçyiğits, 2014). Endast den beskrivningen räcker för att en större förståelse för barns upplevelse av rumsliga diskontinuiteter kan nås. Det tycks vara svårt för barnen att gå från en förhållandevis liten barngrupp i förskolan till den nya i förskoleklass, speciellt då förskoleklassen oftast delar skolgård med de äldre barnens klasser. Hade förskoleklassen legat i en separat byggnad kanske övergången inte hade blivit lika påtaglig. Att undvika diskontinuiteter ses nästintill som en omöjlighet, men det saknas inte kunskap om - eller förslag på hur att bibehålla de kontinuiteter som kan bibehållas. Woodhouse (2019) gjorde även tidigare nämnda experiment med "blockmaps", där barnen själva fick konstruera en "blockperson" (häfter benämnd "figur") utifrån deras egen fantasi. Studien visar att experimentet gav ett positivt utfall. I och med att barnen kunde förkroppsliga sig själva genom figuren kunde de även distansera sig till den nya miljön och därigenom skapa sig en överblick av miljön. Woodhouse skapade en modell över skolans område, både skolgård och byggnader, och bjöd in barnen till lek. Genom leken kunde de sedan bekanta sig med miljön runt skolan utan den anspänning och oro som annars uppstod när barnen själva rörde sig i omkringliggande miljö. Med hjälp av figurerna kunde de under dagen förflytta sig över området på samma sätt som de själva förflyttat sig från plats till plats. Studien antyder att det finns verktyg som kan minska avståndet mellan barn och miljö där barnet kan bekanta sig med den nya miljön utifrån ett annat perspektiv än genom sin egen kropp. Detta får inte den rumsliga diskontinuiteten att försvinna helt, men det skapar ett överskådligt sammanhang som kan bidra till en känsla av kontinuitet.

Vi kan genom forskningen se att den rumsliga diskontinuiteten oftast har en negativ inverkan på barnen. Men vi kan dra slutsatsen att den rumsliga kontinuiteten har stor betydelse för barnets upplevelse av övergången.

5.2 Social kontinuitet

Den obligatoriska förskoleklassen medför två övergångar för barnen. Där det förut endast fanns en övergång mellan förskola och skola är det nu både en mellan förskola och förskoleklass och ytterligare en mellan förskoleklass och skola. Detta innebär sålunda två olika övergångsprocesser där både det rumsliga, sociala och kulturella sammanhanget förändras kring barnen. Den sociala reorienteringen och påföljande identitetsrekonstruktion blir en omvälvande process för barnen då de måste skapa och omskapa sig själva i tre olika sammanhang för att kunna upprätthålla den känsla av tillhörighet som är så viktig för barnen (Ackesjö & Persson, 2014).

“Förskoleklassen kan liknas vid en mötesplats mellan förskola och skola; en arena för möten med nya kamrater, nya lärare, nya miljöer och kanske även nya sätt att lära på.” Ackesjö och Persson 2014, s. 26.

Denna förändringsprocess sätter höga förväntningar på barnens förmåga att anpassa sig i olika miljöer och sammanhang som inom loppet av ett år kommer förändras igen. Ackesjö (2013) beskriver i sin studie hur barnen före övergången ser på sig själva som blivande skolbarn, men hur denna identitetsdefinition förändras då de börjar förskoleklassen och istället ser på sig själva som före detta förskolebarn. Övergången beskrivs som en förändringsprocess där barnens egna identiteter skapas och omskapas som en konsekvens av en nödvändig anpassning. Ackesjö (2013) studie visar att barns ansträngningar i att konstruera och dekonstruera sina identiteter pågår både under och efter övergången.

Vi kan genom litteraturen förstå att övergången medför förväntningar på barnens flexibilitet och kapabilitet till att skapa nya sammanhang och finna ny tillhörighet i nya sociala miljöer. Men att omskapa och anpassa sig själva i dessa nya möten är en påfrestning för barnen. Barn är oroliga för hur de nya kamratrelationerna ska skapas samtidigt som de känner sorg över de relationella avbrotten som gjorts från de gamla vännerna i förskolan. I övergången mellan förskola och förskoleklass är identitetskonstruktionerna i ständig förändring. Från att separera från gamla kamrater och ta farväl av den sociala samvaron, de sociala constellationerna och den roll barnen haft i förskolan till att skapa nya relationer och finna nya roller i nya sociala sammanhang. Ackesjö och Persson (2014) skriver att sociokulturella aspekter såväl som tidigare erfarenheter av sociala gemenskaper spelar in för upplevelsen av övergången och reorienteringen i nya kamratkonstellationer. De flesta barn har goda erfarenheter när de börjar i förskoleklassen, men det finns även de som inte har det. För dem blir övergången ett orosmoment inför omställningen till nya miljöer, sociala gemenskaper och nya villkor (Ackesjö, 2013).

Små barngrupper har visat sig skapa mindre friktion i övergången vilket i sin tur visat sig ha en positiv inverkan på upplevelsen av den sociala kontinuiteten (DeMeo Cook & Levine Coley, 2017). Likaså har det visat sig att en övergång till en liten skola där barnen känner varandra bättre, bidrar till en smidigare och därigenom mindre påfrestande övergång för barnen (Alatalo et al., 2014). Studier visar på att den sociala kontinuiteten är viktig för barnen. Ackesjö och Persson skriver att "...barns sociala relationer utgör det nav som deras liv kretsar kring..." (Ackesjö och Persson, 2014, s. 6). En social

diskontinuitet kan därför inverka negativt på barnens upplevelse av övergången såväl som i anpassningsprocessen till den nya miljön.

I läroplanen för grundskolan beskrivs syftet med undervisningen i förskoleklass som att genom lek erbjuda barnen möjligheter till att bland annat bearbeta intryck, prova nya identiteter och utveckla sina sociala färdigheter (Skolverket, 2019). Som vi har sett i litteraturen kring samverkan ses leken som en central del av förskoleklassens undervisning och något som uppmuntras även om meningarna kring hur stor del leken ska få skiljer sig åt. Woodhouse (2019) har undersökt huruvida rollspel och lekar kan hjälpa barnen i övergången och detta med goda resultat. Att ta vara på leken från förskolans värld och väva in den i förskoleklassens verksamhet tycks hjälpa barnen att anpassa sig till den nya sociala miljön, stärka dem i sin identitetsuppfattning och underlätta för dem att bygga nya relationer till de nya kamraterna. Genom lek och utklädnad såg Woodhouse att ett rollspel mellan barnen uppstod. Barnen kunde iklä sig nya roller - nya identiteter, och därigenom våga uttrycka sig och agera på sätt de kanske inte annars vågat göra. Woodhouse såg hur barnen repeterade sina roller som skolbarn och distansen som utklädnaden skapade mellan karaktärerna och barnen själva tycktes bidra till en minskad känsla av "dem och jag". Studien antyder att lek skulle kunna främja en smidigare omställning till det nya sociala sammanhanget, med barnets väl i fokus.

Vi kan här se att övergången medför både en rumslig och en social diskontinuitet, vilket gör sig påtagligt för barnen. Upplevelsen av den sociala diskontinuiteten skiljer sig åt från barn till barn och har därför olika inverkan på barnens upplevelse av övergången. Ackesjö och Persson, 2014, beskriver det som att:

"För barnen kan byte av såväl fysisk som social miljö innebära både möjligheter till nya rum och sociala gemenskaper, men också upplevelser av förlust och uppbrott." Ackesjö & Persson, 2014, s. 12.

Litteraturen beskriver barnet som flexibelt och anpassningsbart men att dessa förmågor inte bör utmanas för mycket, då övergångsprocessen kräver både möda och energi av barnet. Det tycks finnas en svårighet i att bibehålla en social kontinuitet, men det finns samtidigt både kunskap och vilja att kunna skapa så mycket bibehållen kontinuitet som möjligt och därigenom förståelse för hur man kan hjälpa barnen i övergången.

5.3 Kulturell kontinuitet

Utöver den rumsliga och sociala kontinuitetens betydelse kan man genom litteraturen även urskilja en tredje faktor, den kulturella kontinuiteten. Denna syftar till de olika kulturerna inom utbildning, åtskillnad i traditioner och utlärningsätt. Även om legitimerade förskollärare undervisar i både förskola och förskoleklass och legitimerade lärare undervisar i både skola och förskoleklass uppfattas förskoleklassens uppdrag olika. Förskoleklassen ses dels som en skolförberedande verksamhet, dels som en förlängning av förskolan där det bästa av de båda lärotraditionerna ska mötas. Pedagoger i förskoleklass uttrycker uppdraget i förskoleklassen som en balansgång mellan lek och lärande med syfte att genom leken väcka lusten till lärande (Ackesjö & Persson, 2010).

Förskolan beskrivs av barnen som en plats där lek och frihet präglar dagarna medan leken i förskoleklassen endast upplevs rymmas under rasterna - i förskoleklassen är det många regler och lite lek (Ackesjö, 2013; Koçyiğits, 2014). Föräldrar beskriver övergången mellan de två läroformerna som något positivt där barnen får möta nya sammanhang och utmaningar och bryta med ”det lilla barnet (Ackesjö, 2018).

Genom litteraturen kan vi få en inblick i barnens upplevelse av den kulturella diskontinuiteten och vilka känslor denna väcker i dem samtidigt som vi kan bilda oss en uppfattning om hur föräldrar och pedagoger hade kunnat bidra till en större kontinuitet. Ekström (2018) skriver att där både miljön och det pedagogiska innehållet påminner om varandra blir övergången mjukare. Då Woodhouse (2019) studerade leken och rollspels inverkan på barnens upplevelse av övergången framträdde en intressant detalj som styrker argumenten i de studier som menar att den goda övergången sker i en integrering av de båda verksamheterna och i möte mellan de två lärmiljöerna. I leken, utklädda till andra karaktärer visade det sig att barnen använde ett långt mer avancerat språk än de vanligtvis använde under lektionstid. Detta antyder att leken eventuellt skulle kunna stärka barnens lärande och därigenom förskoleklassens lärandemål.

Flera studier visar på att en god övergång med större rumsliga, sociala och kulturella kontinuiteter leder till bättre utbildningsresultat, något som är av betydelse då förskoleklassen ses som en ingång till skolan (Ackesjö, 2013; DeMeo Cook & Levine Coley, 2017; Puccioni, 2018; Alatalo et al., 2014). Men Ekström (2018) skriver att då det finns en skillnad i hur de två verksamheterna är organiserade blir det svårt att bibehålla kontinuiteter. I förskoleklassen avgör pedagogen vad rätt kunskap är och i förskolan bygger pedagogerna vidare på den kunskap som redan finns, med tanken att lärande uppstår när frågorna väcks (ibid.). Det finns även här olika meningar om hur lärandet ser ut i de två verksamheterna och denna skillnad tycks bero på det perspektiv respektive forskare haft och de personer de valt att intervjua i sina studier. Pedagoger i förskoleklass beskriver hur de fokuserar på gruppharmonin då de föreställer sig att överlämnandet av en sammanhållen grupp kan bidra till bättre lärande, lust till lärande och en god ingång till första klass (Ackesjö & Persson, 2010). Detta understöds av Alatalo (2017) som skriver att arbetet med gruppdynamiken ska prioriteras i och med att många barn möts från många olika miljöer. Men Hellblom – Thibblin (2018) uttrycker det som att fokus ändå skiftar från gruppprocessen i förskoleklassen till barnens individuella förmågor i förskoleklassen och Ackesjö (2018) uttrycker det som att de olika läroformerna är två helt olika praktiker.

Lundqvist et al. (2018) skriver att barn med inlärningsvårigheter har svårare i övergången. Detta verkar även inverka på barnets förutsättningar till att göra sig hemma i det nya sammanhanget. I övergången blir barnens olika inlärningsförmågor tydliga vilket kan leda till inkludering och exkludering av de barn som inte befinner sig på samma kunskapsnivå (Hellblom – Thibblin, 2018). Barnens status i den sociala gemenskapen kan förändras. Att barnen jämför sig med varandra, eller att pedagogerna jämför barnen med varandra, tycks kunna få både positiva och negativa konsekvenser. Ibland uppstår en vilja till att sporra och hjälpa varandra att komma framåt i kunskapsprocessen, barnen kan så att säga pusha varandra framåt. Samtidigt kan jämförelse leda till en sämre självbild (ibid.). Alatalo (2017) menar att det är positivt att barnens inlärningsförmågor blir tydliga tidigt, då detta ger pedagogerna mer kunskap om hur de ska kunna hjälpa varje enskilt barn.

Den goda övergången tycks vara den där en god samverkan existerar, samverkan mellan föräldrar och pedagoger såväl som pedagoger i förskolan och pedagoger i förskoleklassen. Samverkan kan ses som den väg på vilken kontinuiteter kan upprätthållas. Den innefattar både övergångsaktiviteter mellan förskola och förskoleklass, aktiviteter med föräldrarna närvarande samt pedagogiska samtal och överlämningsamtal mellan pedagogerna i de olika verksamheterna. Den tid som läggs ned på förberedelser inför övergången inverkar på barnens upplevelse av den (Mirkhil, 2010). Både föräldrar och pedagoger har en fundamentalt viktig roll i barnens övergång och för att denna ska bli lyckad måste samarbetet mellan dem fungera (Mirkhil, 2010; Lundqvist et al., 2018; Puccioni, 2018; DeMeo Cook & Levine Coley, 2017; Alatalo et al., 2014). Föräldrarna behöver få gehör i sin oro och stöd i den identitetskonstruktion som det innebär att gå från att vara förälder i förskola till att bli förälder i förskoleklass (Ackesjö, 2018; Lundqvist et al., 2018), pedagogerna för att kunna ta emot varje barn med sina individuella behov och förutsättningar (Ackesjö, 2018). När pedagogerna har tillräckligt med information kring varje barn kan denne anpassa och utforma undervisningen och möta varje barns behov (Ekström, 2018). Litteraturen antyder här att förberedelse genom samverkan kan underlätta för barnen i den kulturella anpassningsprocessen.

5.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan vi se att studiens syfte; att undersöka de inre och yttre processer som omger barnen i övergången mellan förskola och förskoleklass, har förklarats utifrån den rumsliga, sociala och kulturella kontinuiteten. Studien visar att dessa tre kontinuiteter har betydelse för barnens upplevelse av övergången. Även föräldrar och pedagoger beskriver dessa som inverkan i övergången. Om kontinuiteterna kan bibehållas tycks även övergången bli lättare. Utifrån dessa tankar har vi fått en förståelse för vilken betydelse som föräldrar och pedagoger har i övergången och därigenom hur de kan hjälpa barnen i den.

Den här studien inleddes med meningen: Det saknas tid och rum för pedagogiska samtal kring barns övergång mellan förskola och förskoleklass (Hellblom - Thibblin, 2018; DeMeo Cook & Levine Coley, 2017; Alatalo et al., 2014; Wiechel, Prop. 1994:45). Att finna tid och rum, kanske genom en omfördelning av resurser eller genom att integrera de båda verksamheterna under vissa dagar, tycks kunna bidra till en större samverkan och därigenom en bättre övergång för barnen. Pedagogiska samtal beskrivs som avgörande för utformningen av en god övergång. En övergång där både föräldrar, barn och pedagoger möts över verksamheterna i både förskolans och förskoleklassens lokaler, med syfte att skapa kontinuiteter som kan underlätta barnens anpassningsprocess till den nya sociala, rumsliga och kulturella miljön.

Övergången mellan förskola och förskoleklass beskrivs i litteraturen som en dynamisk process i vilken många faktorer spelar in. I den här studien har vi kunnat läsa om en del av de faktorer som kan inverka i processerna närmast barnet, vilket är de rumsliga, sociala och kulturella miljöerna. Genom den här studien har vi fått en inblick i hur pedagogernas och föräldrarnas betydelse för en god övergång skildras i litteraturen. Vi har kunnat läsa om hur deras tankar kring – och föreställningar om en god övergång skildras i litteraturen. Denna läsning ger oss en inblick i de yttre processer som omger barnen i övergången. Vi har även fått en inblick i barnens upplevelse av övergången genom de

samtal och den samvaro med barn som respektive forskare skildrar i sina studier. Detta har gett oss en inblick i de inre processer som omger barnen i övergången.

6. Slutdiskussion

Syftet med den här studien var att undersöka hur forskningen beskriver de inre och yttre processer som omger barnet i övergången mellan förskola och förskoleklass.

6.1 Vem är forskningsöversikten till nytta för?

Studien har presenterat en förhållandevis stor mängd forskning som finns kring pedagogiska övergångar och urvalet av litteratur visar på att en stor kunskap finns inom området. Men studier kring just övergången mellan förskola och förskoleklass är det färre av. Det som framkommer i studien är dock inte huruvida mängden kunskap finns eller ej, utan hur den tas tillvara.

Studien visar på att pedagogiska samtal hade varit en preventiv investering som hade hjälpt både pedagoger, föräldrar och barn till en god övergång, men att det saknas både tid och rum för dessa. Samverkan mellan föräldrar och pedagoger såväl som mellan pedagoger i de olika verksamheterna hade kunnat bidra vid genomförandet av en mjuk övergång i form av överlämningsamtal, organiserade aktiviteter och träffar förlagda i både förskolans och förskoleklassens lokaler. Studien indikerar att lärande kan ske genom lek och att ett möte mellan förskolan och förskoleklassen hade kunnat berika förskoleklassens innehåll och därigenom barnens fortsatta lärande.

Den här forskningsöversikten hade därför kunnat bidra till ett utvecklande av den pedagogiska praktiken.

6.2 Förslag till vidare forskning

Litteraturen i den här forskningsöversikten visar inga nämnvärda olikheter vad gäller utfall, vilket antingen kan bekräfta antagandet om att pedagogiska övergångar upplevs likadant världen över, eller innebära att urvalet av forskning för den här studien varit för begränsat.

Vid genomförande av studien hittades förhållandevis lite forskning i ämnet efter det att förskoleklassen blivit obligatorisk 2018, inte heller efter kompletteringen av läroplanen 2016 vilket antyder att det finns ett kunskapsgap i forskningen. Dels kunskap kring hur den goda övergången, utifrån förslag från granskad litteratur, hade kunnat genomföras i praktiken. Men även en utvärdering eller uppföljning av införandet av en obligatorisk förskoleklass. Då diskussionen kring förskoleklassens vara eller icke vara har pågått sedan 90-talet och förslaget om en tioårig grundskola nu är i en planeringsfas är det förvånansvärt att litteratursökningsprocessen för den här studien inte genererat någon utförligare utvärdering i ämnet.

Frågor som uppkommit och förblivit obesvarade är om införande av en tioårig grundskola hade gagnat barnen då de därigenom endast hade behövt uppleva en övergång? Eller behövs förskoleklassen som en mjuk passage mellan förskola och skola?

Ytterligare en fråga som uppkommit är huruvida övergången från förskolan upplevs likadant oavsett ålder. Var övergången lättare för det sjuåriga barnet som förut gick från förskolan direkt till skolan?

Tankar som väckts är att området bör fördjupas ytterligare med nya studier. Därför hade ännu en forskningsöversikt varit aktuell. En forskningsöversikt som behandlar hur man kan underlätta för barnen och bidra till en god övergång genom fokus på vad en god övergång innebär och hur den skulle kunna realiseras.

Referenser

- Ackejsö, H., 2013. *Från förväntningar till motstånd och anpassning. Fyra barns övergångar till och från förskoleklass*. Tidsskrift for nordisk barnehageforskning, 6(15), pp. 1 - 23.
- Ackesjö, H., 2018. *Skolförberedda barn - barnförberedd skola? Vårdnadshavares perspektiv på sina barns övergång från förskola till förskoleklass*. Cepra-triben - tidskrift for Evaluering i Praxis, Volym 23, pp. 4 - 13.
- Ackesjö, H. & Persson, S., 2010. *Skolförberedelse i förskoleklass: Att vara lärare-i-relation i gränslandet*. Pedagogisk forskning i Sverige, 15(2/3), pp. 142 - 163.
- Ackesjö, H. & Persson, S., 2014. *Barns erfarenheter av sociala gemenskaper i övergångarna till och från förskoleklass*. Pedagogisk Forskning i Sverige, 19(1), pp. 5 - 30.
- Alatalo, T., 2017. *Förskollärares och grundskollärares uppfattningar om undervisning och lärande i förskoleklass*. Pedagogisk Forskning i Sverige, 22(1 - 2), pp. 79 - 100.
- Alatalo, T., Meier, J. & Frank, E., 2014. *Överlämningar från förskola till förskoleklass*. Forskning om undervisning och lärande, Volym 13, pp. 30 - 52.
- Backman, J., 2016. *Rapporter och Uppsatser*. 3:1 red. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A., 2008. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:8 red. Stockholm: Liber AB.
- DeMeo Cook, K. & Levine Coley, R., 2017. *School Transition Practices and Children's Social and Academic Adjustment in Kindergarten*. Journal of Educational Psychology, 109(2), pp. 166 - 177.
- Ekström, K., 2018. *Övergången från förskola till förskoleklass, en förändring av delaktighet i tiden och rummet*. i: A. Garpelin & G. Sandberg, red. Att förstå barns vägar till lärande under övergången från förskola till skola. Mälardalen: Mälardalen Studies in Educational Sciences, pp. 87 - 107.
- Fejes, A. & Thornberg, R., 2009. *Kvalitativ forskning och kvalitativ analys*. i: A. Fejes & R. Thornberg, red. Handbok i kvalitativ analys. Stockholm: Författarna och Liber, pp. 13 - 37.
- Garpelin, A., Hellblom-Thibblin, T. & Sandberg, G., 2017. *"Låt barnen slippa börja skolan två gången"*. Svenska Dagbladet, 13 november.
- Hellblom-Thibblin, T., 2018. *Hinder och Utmaningar - Olika barns möten med nya miljöer vid pedagogiska övergångar*. i: A. Garpelin & G. Sandberg, red. Att förstå barns vägar till lärande under övergången från förskola till skola. Mälardalen: Mälardalen Studies in Educational Sciences, pp. 27 - 45.
- Koçyiğit, S., 2014. *Preschool Age Children's Views about Primary School*. Educational Sciences: Theory & Practice, 14(5), pp. 1870 - 1874.
- Lgr 11 (2019) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*: Reviderad 2019. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/download/18.35e3960816b708a596c3965/1567674229968/pdf4206.pdf>

Lpfö 18 (2018). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/download/18.35e3960816b708a596c3965/1567674229968/pdf4206.pdf>

Lundqvist, J., Sandström, M. & Axelsson, A., 2018. *Föräldrar berättar om sina barns tid i förskola och förskoleklass samt övergången däremellan: Ett projekt inom Gränsland, broar och passageriter*. i: A. Garpelin & G. Sandberg, red. Att förstå barns vägar till lärande under övergången från förskola till skola. Mälardalen: Mälardalen Studies in Educational Sciences, pp. 47 - 68.

Mirkhil, M., 2010. *Important ingredients for a successful transition to school*. International Research in Early Childhood Education, 1(1), pp. 60 - 70.

Prop. 2017/18:9. *Skolstart vid sexårs ålder*. <https://www.regeringen.se/4a71b3/contentassets/58d6f643ee824dd79adaa384703f7142/en-tioarig-grundskola-dir.-202024>

Prop. 1997/98:6 *Förskoleklass och andra skollagsfrågor*. <https://www.regeringskansliet.se/contentassets/a1f08ee1ea2b4f1abdbee9d1f6d8253d/prop.-1997986>

Puccioni, J., 2018. *Understanding How Kindergarten Teachers' Beliefs Shape Their Transition Practices*. School Community Journal, 28(1), pp. 249 - 272.

Utbildningsdepartementet, dir. 2020:24 *En tioårig grundskola*. <https://www.regeringen.se/4a71b3/contentassets/58d6f643ee824dd79adaa384703f7142/en-tioarig-grundskola-dir.-202024>

Vetenskapsrådet, 2017. *God forskningssed*, Stockholm: Vetenskapsrådet.

Woodhouse, H. M., 2019. *"Spider man does not get lost"*: Examining transitional objects in supporting a child's transition to school. Waikato Journal of Education, 24(2), pp. 3 - 10.

LUNDS UNIVERSITET
Sociologiska institutionen
Avdelningen för pedagogik
Box 114, 221 00 LUND
www.soc.lu.se